

**KONKURRANSEGRUNNLAG, DEL III E1
HMS PROGRAM (kravdokument)
NS8405**

FOR
Rammeavtaler
Entreprenørtjenester

Revisjon	Revisjonen gjelder	Dato:	Utarb. av	Kontr. av	Godkj. av
Utarbeidet av: Forsvarsbygg Innkjøpstjenester		Tittel: HMS- kravdokument for rammeavtaler Elektrotjenester			
 Forsvarsbygg		Dokumentnavn: Del III E1 NS8405	Revisjon:	Antall sider: 26	

INNHold

1	INNLEDNING	3
1.1	HENSIKTEN MED HMS KRAVDOKUMENT.....	3
1.2	HMS MÅL FOR FORSVARSBYGG.....	3
1.3	ÈKSTERNE SAMARBEIDSPARTER VEDRØRENDE HMS AKTIVITETENE.....	3
1.3.1	TILSYNSMYNDIGHETER (ARBEIDSTILSYNET M.FL.).....	3
1.3.2	VERNETJENESTEN/ARBEIDSMILJØUTVALGET.....	4
1.4	DEFINISJONER OG FORKORTELSER.....	4
2	ANSVAR OG MYNDIGHET	5
2.1	BYGGHERREN.....	5
2.2	LEVERANDØREN.....	5
2.3	HOVEDBEDRIFTSANSVAR.....	5
3	KRAV FRA MYNDIGHETER, LOVER OG FORSKRIFTER	6
4	HMS KOMPETANSE OG OPPLÈRING	6
5	INTERNKONTROLLSYSTEM	7
6	HMS PÅ BYGGEPLASSEN	7
6.1	HMS MÅL FOR BYGGEFASEN.....	7
6.2	HMS STYRING.....	7
6.3	SHA PLAN FOR BYGGEFASEN.....	7
6.3.1	AVFALLSPLAN OG MILJØSANERING.....	8
6.3.2	PLAN FOR RENT BYGG.....	8
6.3.3	SIKKER JOBB ANALYSE.....	8
6.3.4	STØV, STØY OG RYSTELSER.....	9
6.3.5	HELSE- OG MILJØFARLIGE STOFFER OG PRODUKTER.....	9
6.3.6	MASKINER OG UTSTYR.....	10
6.3.7	SIKKRING AV OG PÅ BYGGEPLASSEN.....	10
6.3.8	BEREDSKAP.....	10
6.4	VERN AV VEGETASJON.....	10
6.5	FUNN AV KULTURMINNER.....	10
6.6	MILJØGEBYR.....	11
6.7	SANKSJONER VED MANGLENDE HMS OPPFØLGING.....	11
6.8	HMS INSPEKSJONER OG MØTER.....	11
7	KRAV TIL HMS RAPPORTERING	12
7.1	MÅNEDLIG HMS RAPPORTERING.....	12
7.2	RAPPORTERING OG BEHANDLING AV UØNSKEDE HENDELSER.....	12
8	VEDLEGG A: HMS- LEVERANSER FRA LEVERANDØREN	13
9	VEDLEGG B: HMS ERKLÈRING	14
10	VEDLEGG C: KONTRAKT FOR HMS KOORDINATOR	15
11	VEDLEGG D: HMS- PLAN FOR BYGGEFASEN	17
12	VEDLEGG E: MÅNEDSRAPPORT FOR HMS PÅ BYGGEPLASSEN	19
13	VEDLEGG F: SKJEMA FOR MELDING OM UØNSKEDE HENDELSER	20
14	VEDLEGG G: MILJØREGNSKAP	21
15	VEDLEGG H: AVFALLSPLAN	22
16	VEDLEGG I: MILJØSANERINGSPLAN	24

1 INNLEDNING

1.1 Hensikten med HMS kravdokument

HMS krav og retningslinjer gitt i dette dokumentet gjelder for Forsvarsbygg og dennes rammeavtaleleverandører.

Kravdokument HMS:

- Angir Byggherrens HMS målsettinger
- Angir krav og retningslinjer for hvordan hensynet til HMS skal ivaretas under bygging.
- Beskriver hvilke aktiviteter som skal iverksettes for å sikre at HMS krav etterleves.
- Er et verktøy for å forankre HMS tenkningen i prosjektene.

HMS kravdokumentet er styrende for Byggherrens arbeid og for leverandørens og dennes underleverandører som engasjeres i arbeid for Byggherren.

En oversikt over de leveranser som byggherre forventer fra leverandør er gitt i vedlegg A og G, hhv dokumenter og data til miljøregnskapet for oppdragene.

1.2 HMS mål for Forsvarsbygg

Indre miljø:

Forsvarsbygg ved avroper skal:

- oppfylle kravene i Internkontrollforskriften på en slik måte at Forsvarsbygg kan fremstå som et eksempel til etterfølgelse for andre.
- gjennom planlegging, prosjektering, gjennomføring og tilretteleggingen for drift av byggene velge løsninger, materialer og teknologi som gir et optimalt inneklima.
- tilstrebe at skader/ulykker forebygges og sykefraværet reduseres.
- legge forholdene til rette for gode arbeidsforhold i driftsfasen.

Ytre miljø:

Forsvarsbygg ved avroper skal:

- tilstrebe at virksomheten gir færrest mulig negative konsekvenser for mennesker, natur, ressurser og samfunn.
- sikre at leverandører og underleverandører anvender miljøstandarder i tråd med gjeldende regelverk.

1.3 Eksterne samarbeidsparter vedrørende HMS aktivitetene

1.3.1 Tilsynsmyndigheter (Arbeidstilsynet m.fl.)

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet er en ressurs i utbyggingen. Leverandøren skal etablere samarbeid med stedlig Arbeidstilsyn i den grad dette er nødvendig.

Andre aktuelle tilsynsmyndigheter :

- Fylkesmannens miljøvernavdeling
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (Dsb)
- Klima- og Forurensningsdirektoratet (Klif)
- Kommunene der prosjektene skal gjennomføres

Opplistingen er ikke uttømmende.

1.3.2 Vernetjenesten/arbeidsmiljøutvalget

- Brukers verneombud skal tas med på råd i saker som går inn under deres verneområder.
- Forhold som berører de ansattes arbeidsmiljø og sikkerhet i byggeperioden behandles i brukers arbeidsmiljøutvalg.

1.4 Definisjoner og forkortelser

Alvorlig ulykke	Hendelse som resulterer i en eller flere av følgende: <u>Personell</u> : Sykdom eller skade som krever omfattende medisinsk behandling på sykehus (hjerteanfall, bruddskader, hodeskade, etc.) eller dødsfall. <u>Materiell</u> : Alvorlig ulykke eller brann med omfattende skade på eiendom eller utstyr. <u>Miljø</u> : Omfattende utslipp av miljøfarlig væske eller gass som kan føre til irreversibel miljøskade på lang sikt.
AML	Arbeidsmiljøloven
AMU	Arbeidsmiljøutvalg
BHF	Byggherreforskriften (Forskrifter om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på byggeplasser)
Byggherre	Forsvarsbygg
HMS	Helse, miljø og sikkerhet. Med miljø menes også ytre miljø.
HVO	Hovedverneombud
Miljø	Omgivelsene for en organisasjons virksomhet, inkludert luft, vann, jord, naturressurser, plante- og dyreliv, mennesker og deres innbyrdes forbindelse. Ofte omtalt som ytre miljø.
PBL	Plan- og bygningsloven
Leverandøren	Oppdragstaker som utfører et definert prosjekterings- og/eller byggeoppdrag for Forsvarsbygg.
Uønsket hendelse	Et tilfelle eller en kjede av tilfeller som har eller kunne ha forårsaket skade og/eller sykdom på personer, miljø eller materiell. Samlebetegnelse for ulykker og nestenulykker.
VO	Verneombud
KP	HMS koordinator, prosjekteringsfase
KG	HMS koordinator, gjennomføringsfase
Sikkerhetsplan	Sikkerhetsplanen skal være en del av leverandørens / underleverandørens spesifikke SHA plan.
CE- merking	Merking av elektriske artikler godkjent iht. felleseuropeiske bestemmelser
SHA	Sikkerhet, Helse og Arbeidsmiljø
KP	Koordinator for prosjekteringsfasen
KG	Koordinator for gjennomføringsfasen

2 ANSVAR OG MYNDIGHET

2.1 Byggherren

Byggherren skal:

- Sørge for at bestemmelser i lover og forskrifter, byggherrens krav og målsettinger samt andre krav til byggeoppdraget blir gjennomført.
- Kvalitetssikre at utførende virksomheter har forstått og implementert HMS kravene.
- Kontrollere at utøvende virksomheter har den nødvendige kompetanse til å gjennomføre sitt arbeid på en forsvarlig måte.
- Utnevne koordinator for HMS i gjennomføringsfasen.

Byggherren vil i alle oppdragsfaser følge opp og føre tilsyn med at leverandøren har etablert aktiviteter på HMS området. Byggherrens representant og personer med bemyndigelse fra ham skal ha rett til å foreta HMS revisjoner og verifikasjoner av leverandørens og underleverandørers systemer og arbeid på HMS området.

Byggherren skal kunne foreta både anmeldte og uanmeldte inspeksjoner på byggeplassen.

2.2 Leverandøren

Leverandøren til rammeavtalen skal sikre et høyt nivå med hensyn til helse, miljø og sikkerhet i sine produkter, tjenester og aktiviteter, og forplikte seg til å leve opp til byggherrens HMS mål.

Leverandøren til rammeavtalen skal:

- Ha etablert et internkontrollsystem for helse, miljø og sikkerhet i egen organisasjon iht. til myndighetenes krav, ref. kapittel 5. (Ref. Internkontrollforskriften, særlig §§ 4 og 5, samt Byggherreforskriften § 11.)
- Utarbeide og iverksette oppdragsspesifikk SHA plan iht. til kravene i dette HMS-program.
- For å styre og følge opp sine byggeaktiviteter skal byggherrens HMS krav og retningslinjer integreres som en del av leverandørens egne systemer.
- Synliggjøre at HMS krav er et linjeansvar og at ansvaret for HMS er forankret i leverandørens toppledelse.
- Sørge for at samtlige medarbeidere i organisasjonen følger opp gjeldende lover, forskrifter og bestemmelser innen HMS uavhengig av om de er dedikert spesielle HMS oppgaver eller ikke.
- Sørge for at Byggherrens HMS krav og mål videreføres i kontrakter til underleverandører.
- Foreslå kandidater som KG.

Leverandøren skal bekrefte at de har implementert et system som tilfredsstillende myndighetskravene til HMS ved å levere HMS erklæringen i vedlegg B.

2.3 Hovedbedriftsansvar

Byggherren skal definere hvem som er hovedbedrift for de forskjellige fasene av utbyggingen. Hovedbedriften under byggearbeidene skal ha ansvar for samordning av arbeidsmiljø- og sikkerhetsarbeidet i henhold til arbeidsmiljølovens § 2.2 og internkontrollforskriftens § 6.

Hovedbedriften skal sørge for at sikkerhetstiltak og godt arbeidsmiljø er opprettholdt for alle på byggeplassen til enhver tid og påse at disse kvalitativt holder mål. Hovedbedriften skal

sørge for at det etableres en verneorganisasjon på byggeplassen iht. arbeidsmiljølovens og byggherreforskriftens bestemmelser.

Ansvar og oppgaver for hovedbedrift skal spesifiseres i SHA planen for byggeplassen, ref. kapittel 6.3.

3 KRAV FRA MYNDIGHETER, LOVER OG FORSKRIFTER

Helse, miljø og sikkerhetsnivået skal under utførelse av bygge og anleggsarbeid som et minimum tilfredsstillende gjeldende myndighetskrav, dvs. lover og forskrifter på området.

Arbeidet skal oppfylle alle forpliktelser og krav som blant annet fremgår av:

- Lov om arbeidsmiljø og arbeidervern m.v. (arbeidsmiljøloven) med tilhørende forskrifter
- Forskrift om sikkerhet, helse og miljø på bygge- og anleggsplassen (byggherreforskriften)
- Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontroll forskriften)
- Lov om vern mot forurensning og om avfall (forurensningsloven) med tilhørende forskrifter
- Plan- og bygningsloven med forskrifter
- Brann- og eksplosjonsvernloven med forskrifter
- Lov om tilsyn med elektriske anlegg og utstyr med forskrifter
- Lov om produkter og forbrukertjenester (produktkontrollloven) med forskrifter
- Lov om vern mot tobakksskader (røykeloven)

Listen over aktuelle lover med forskrifter er ikke uttømmende. Det pålegges leverandøren å identifisere og gjøre seg kjent med alle relevante krav for prosjektet (lover, forskrifter, konsesjoner, lokale forhold, mv.) og påse at disse blir ivaretatt.

4 HMS KOMPETANSE OG OPPLÆRING

Leverandøren skal ha relevant kompetanse innen helse, miljø og sikkerhet som sikrer at prosjektet kan oppfylle de krav som er satt på området gjennom alle faser.

HMS koordinatoren skal ha relevante kunnskaper om hele HMS området samt erfaring fra tilsvarende byggeprosjekter. Kontrakt / ytelsesbeskrivelser for HMS koordinatoren er vist i vedlegg C. HMS opplæringen skal være prosjektspesifikk og ta utgangspunkt i prosjektets SHA plan.

Leverandøren skal sikre at relevant HMS opplæring gjennomføres før oppstart på byggeplass. For å sikre at alle som skal arbeide på byggeplassen gjennomgår HMS opplæring i forkant av oppstart på byggeplassen, skal leverandøren planlegge og gjennomføre HMS kurs på byggeplassen. Kurset bør være av 3 – 4 timers varighet og alle på byggeplassen skal delta. Byggherrens representanter skal gis mulighet til å delta på de planlagte HMS kursene.

Leverandøren skal dokumentere at verneombudene på byggeplassen har opplæring som verneombud, ref. arbeidsmiljølovens § 6.5.

Leverandøren skal føre oversikt over og rapportere månedlig hvem som har gjennomført obligatorisk HMS opplæring, ref. kapittel 7.1.

5 INTERNKONTROLLSYSTEM

Byggherren krever at alle leverandører til rammeavtalen har et internkontrollsystem for HMS som minimum oppfyller myndighetenes krav til et slikt system.

Leverandøren har ansvar for å påse at underleverandører oppfyller kravet til internkontrollsystem for HMS. Leverandøren har videre et ansvar for å påse at internkontrollsystemet til underleverandører samordnes med leverandørens eget internkontrollsystem. Det vises til internkontrollforskriftens § 6.

Byggherren skal kunne gjennomføre revisjoner av leverandørens og underleverandørers internkontrollsystem for å se at disse er utarbeidet, samordnet og implementert.

6 HMS PÅ BYGGEPLASSEN

6.1 HMS mål for byggefasen

- Ingen personer skal ende opp med redusert helse eller ha pådratt seg varige mén som følge av arbeidsulykker på byggeplassen.
- Antall fraværsskader som følge av arbeidsuhell skal være færre enn ved sammenlignbare byggeprosjekter. Som mål på fraværsskadene skal det oppnås en H-verdi på 10 eller bedre.
- Forurensninger fra byggeperioden skal ikke belaste omgivelsene og inn klimaet i det ferdige bygget (rent bygg).
- Utbyggingen skal koordineres mot naboer og kommunal og militær infrastruktur for å redusere ulempene for disse til et minimum.

6.2 HMS styring

Byggherren skal:

- Sende nødvendige forhåndsmeldinger til Arbeidstilsynet etter BHF § 10 .

Leverandøren skal:

- iverksette plan for sikkerhet, helse, arbeidsmiljø og ytre miljø i byggefasen, ref. kapittel 6.3.
- sørge for at SHA planen holdes oppdatert gjennom hele byggeprosessen

KG skal:

- sørge for at alle leverandører/underleverandører utarbeider sikkerhetsplan for sitt arbeid på byggeplassen og at leverandørers/underleverandørers sikkerhetsplaner er samordnet med byggeplassens SHA plan.

Hovedbedriftens SHA plan gjelder som byggeplassens SHA plan.

6.3 SHA plan for byggefasen

Leverandøren skal utarbeide en prosjektspesifikk SHA plan for byggefasen.

Avfallsplan, plan for ren byggeprosess og beredskapsplan skal legges ved SHA planen, ref. kapittel 6.3.1, 6.3.2 og 6.3.8. Minimumskrav til innholdet i SHA planen er listet i vedlegg D.

Oppdatert SHA plan skal oversendes Byggherren til uttalelse. For tidsfrister se administrative bestemmelser (Del III D).

6.3.1 Avfallsplan og miljøsanering

Avfallshåndtering skal planlegges for drifts- og byggefase med sikte på avfallsminimering, og på å fremme ombruk, materialgjenvinning og energiutnyttelse.

Byggherreforskriften pålegger **byggherren** å:

- påse at avfallsplaner og miljøsaneringsbeskrivelser utarbeides.
- følge opp eventuelle kommunale krav til kildesortering på byggeplassen, mens den pålegger **leverandøren** å oppfylle de krav til utførelse som byggherren har satt.

Leverandøren skal:

- lage en avfallsplan som viser og hvordan avfallet blir håndtert på byggeplass (grov beregning av avfallsmengder fordelt på fraksjoner, oversikt over kildesortering og type behandling av de ulike fraksjonene). Se vedlagt mal for avfallsplan, vedlegg H.
- kildesortere på byggeplass. Som minimum skal det sorteres i følgende fraksjoner: farlig avfall, EE-avfall, trevirke (behandlet og ubehandlet) og emballasje (plast, papir og papp). I tillegg kommer blandet avfall.
- tiltak for avfallsminimering bør beskrives. Eks precut, isolasjon i riktig lengder etc.
- benytte godkjent transportør for farlig avfall.
- benytte godkjent avfallsmottak.
- håndtere avfall i henhold til de generelle myndighetskravene og eventuelle tilleggskrav fra den enkelte kommune.
- ved rehabiliteringsprosjekt utarbeide saneringsplan og sanere bygget for miljøfarlige komponenter og EE-avfall før riving-/rehabiliteringsarbeidet starter.
- ved rehabiliteringsprosjekt utarbeide miljøsaneringsrapport. Se vedlagt mal for miljøsaneringsplan - kartlegging, vedlegg I.

Det vises til planer og forskrifter for behandling av avfall i de kommunene hvor oppdragene skal gjennomføres.

Avfallsplanen skal utarbeides i forkant av byggestart og legges ved SHA plan for byggefasen.

6.3.2 Plan for rent bygg

Leverandøren skal utarbeide og iverksette en plan for en ren byggeprosess. Det skal legges vekt på løsninger og produksjonsmetoder med minst mulig utvikling av støv og forurensninger i byggefasen. Blant annet rutiner for rydding og renhold, tetting av bygningsdeler, bygging og bruk av produksjonsrom, luftrensing, støvsuging, filter og avsug på maskiner samt forbud mot kosting og røyking på arbeidsplassen skal spesifiseres.

Plan for rent bygg skal utarbeides i forkant av byggestart og legges ved SHA plan for byggefasen.

RIFs Rent bygg håndbok gjelder som et minimumskrav.

6.3.3 Sikker jobb analyse

Sikker jobb analyser skal gjennomføres systematisk for vurdering av HMS forhold på byggeplassen.

Leverandøren skal:

- Gjennomføre kartlegging og vurdering av risikofylte arbeidsoperasjoner i forkant av byggestart (ROS). Tiltak skal beskrives i SHA plan for byggeplassen, ref. kapittel 6.3.

-

- Gjennomføre sikker-jobb-analyser for arbeid som medfører spesiell risiko. Arbeidstakere som skal utføre den risikofylte aktiviteten skal delta i analysen.

Resultatet av sikker jobb analyser skal dokumenteres. Dokumentasjonen skal omfatte signerte deltagerlister som viser hvilke arbeidere som har deltatt i de ulike analysene. Kun arbeidstakere som har deltatt og kvittert for deltagelse på sikker jobb analysen har anledning til å delta i den aktuelle arbeidsoperasjonen.

Leverandøren skal utarbeide en sikkerhetshåndbok med informasjon om HMS på byggeplassen samt beredskap.

6.3.4 Støv, støy og rystelser

Støv forårsaket av anleggstrafikk eller andre bygge- og anleggsaktiviteter skal reduseres til et minimum.

Leverandøren må forhindre:

- støvspreddning ved aktuelle arbeidsoperasjoner.
- forhindre tilsøling fra anleggstrafikk på offentlig vei og skal sørge for nødvendig renhold av kjøretøy og vei.

Byggingen skal gjennomføres på en slik måte at det oppstår minst mulig støy og vibrasjoner.

Bygge- og anleggsaktiviteter (eks. sprengning, spunting, peling) som kan forårsake støy og vibrasjoner skal identifiseres og konsekvensene av disse vurderes.

Leverandøren må vurdere hvordan bygge- og anleggsaktiviteter skal gjennomføres slik at grenseverdiene for støy og vibrasjoner ikke overskrides.

Eventuelle tidsbegrensninger for støyende aktiviteter (for eksempel anleggstrafikk og grunnarbeider) må utredes i forkant av byggestart og spesifiseres i SHA planen.

6.3.5 Helse- og miljøfarlige stoffer og produkter

Materialer og kjemiske produkter som skal anvendes i byggefasen og/eller i drift av bygninger skal vurderes med hensyn til HMS.

Helse- og/eller miljøfarlige stoffer og produkter som planlegges brukt i byggefasen eller i drift skal alltid vurderes med hensyn til mulighet for substitusjon med mindre farlige stoffer, jf. bestemmelser i arbeidsmiljølovens § 4.5 og produktkontrollloven § 3a – substitusjonsplikten. Stoffer eller produkter klassifisert som kreftfremkallende, arvestoffskadelige, reproduksjonsskadelige, allergifremkallende eller miljøskadelige skal unngås. Stoffer på SFTs Obs-liste er uønsket. Dersom slike materialer foreslås brukt, skal dette fremlegges byggherren for uttalelse.

Det skal leveres HMS- datablader for alle kjemiske stoffer og produkter som skal benyttes i byggefasen og som planlegges brukt i drift eller ved vedlikehold av bygget. HMS databladene skal være på norsk.

Det skal etableres et eget stoffkartotek med HMS datablader for de kjemiske stoffer og produkter som benyttes på byggeplassen. Stoffkartoteket skal oppbevares lett tilgjengelig for arbeidstakerne på byggeplassen og holdes oppdatert gjennom hele byggeperioden.

Leverandøren skal sørge for at all lagring, håndtering og avhending av kjemikalier, drivstoff, olje, etc. skjer i henhold til lover og forskrifter. Utslipp av diesel, olje eller andre kjemikalier skal ikke forekomme. Drivstofftanker, olje og kjemikalier skal lagres slik at søl og uhellsluttspill blir fanget opp. Tanker og beholdere skal være forskriftsmessig merket. Fylling av drivstoff

skal skje uten utslipp til grunnen. Avgasser fra kjøretøyer og annet teknisk utstyr skal ikke overstige gjeldende grenseverdier. Tomgangskjøring skal unngås.

6.3.6 Maskiner og utstyr

Leverandøren er ansvarlig for at alle maskiner og alt utstyr som tas inn på byggeplassen er i forskriftsmessig stand. Dokumentasjon (sertifikater og utførte kontroller) for sertifikatpliktige maskiner og utstyr skal foreligge på byggeplassen.

6.3.7 Sikring av og på byggeplassen

Leverandøren skal:

- sikre byggeplassen tilstrekkelig for å hindre at uvedkommende får adgang.
- kontrollere og begrense adgang til byggeplass for eksempel med gjerde og låsbar port.
- sørge for at sikringstiltak på byggeplassen etableres og vedlikeholdes. Spesielt skal det fokuseres på etablering og vedlikehold av forsvarlig sikring av stillas, heis, kraner, dekkeforkanter, gangbaner, trapper, dører i heissjakter, samt utsparinger i el- og VVS-sjakter.

6.3.8 Beredskap

Hovedbedriften skal utarbeide en beredskapsplan for å begrense skadeomfanget av uønskede hendelser. Beredskapsplanen skal være en del av byggeplassens SHA plan og inneholde følgende hovedpunkter:

- Ansvar for beredskap
- Beredskapsutstyr og plassering
- Varslingsrutiner
- Personskade
- Brann
- Akutt forurensning av ytre miljø
- Skade på materiell
- Bemanningslister

Leverandøren har ansvaret for varsling, førstehjelp, brannvern og skadestedsledelse til eksterne ressurser er til stede. Byggherren skal varsles ved alvorlige hendelser, ref. kapittel 7.2.

6.4 Vern av vegetasjon

Byggherren ønsker i noen tilfeller å bevare eksisterende vegetasjon. Trær som skal bevares i områder der hvor det skal pågå anleggs- og byggearbeider vil bli merket av Byggherren. Leverandøren har ansvaret for å beskytte trærne og ta nødvendig hensyn for å unngå at trærne skades.

6.5 Funn av kulturminner

Dersom leverandøren oppdager noe som kan være kulturminner under utførelse av arbeidet, skal arbeidet stoppes og Byggherren varsles umiddelbart.

6.6 Miljøgebyr

Dersom det oppstår skader som følge av at forutsatte krav ikke er tilfredsstilte, vil leverandøren bli stilt ansvarlig for den oppståtte skade og tilhørende utbedring, undersøkelser, opprydding og sikring, herunder Byggherrens ekstrakostnader med administrasjon og håndtering av det oppståtte forhold.

Miljømessig uforsvarlig håndtering av forbruks- og produksjonsavfall, håndtering i strid med lover og forskrifter og manglende kildesortering vil medføre fradrag i kontraktsbeløpet tilsvarende den sum Byggherren anser at leverandøren har spart ved manglende oppfylging av krav. Manglende oppfølging av kravene er kontraktsbrudd.

Ved skade på vegetasjon som er merket for bevaring kan leverandøren bli ilagt et gebyr. Gebyrets størrelse vil bli vurdert ut fra hvor stor betydning den enkelte vegetasjon er tenkt å ha i det fremtidige miljø, minimum den kostnad det er forbundet med å erstatte vegetasjonen. Enkelte deler av vegetasjonen kan få en "prislapp" som avtales i forbindelse med det enkelte avrop.

6.7 Sanksjoner ved manglende HMS oppfølging

For å sikre at kravene til HMS blir tilfredsstillende ivaretatt, vil byggherren om nødvendig aksjonere på mangler hos leverandøren på følgende måte:

1. Pålegge leverandøren å bortvise personell eller underleverandører (firma) som bryter sikkerhetsbestemmelser.
2. Stanse arbeid som ikke utføres i samsvar med sikkerhetsbestemmelser.
3. Iverksette utførelse av rydding og/eller rengjøring dersom leverandøren ikke holder tilfredsstillende standard på byggeplassen. Det er byggherrens definisjon av orden og renhold som gjelder.
4. Uten varsling, få iverksatt rengjøring av veinettet ved eventuell tilgrising av offentlig vei.
5. Uten varsel få iverksatt tiltak for å utbedre mangelfullt utført kildesortering av avfall.

Slik aksjonering fra byggherren har følgende konsekvenser:

Leverandøren:

- gis ikke tids- eller økonomisk kompensasjon for ulemper som han påføres i sammenheng med utøvelse av punkt 1 og 2.
- er økonomisk ansvarlig for ulemper som påføres evt. andre parter i byggesaken i sammenheng med utøvelse av punkt 1 og 2.
- blir belastet alle kostnader ved utøvelse av punkt 3, 4 og 5.

6.8 HMS inspeksjoner og møter

For oppdrag med en viss varighet skal leverandøren sørge for at det gjennomføres regelmessige vernerunder på byggeplassen.

Hovedbedriften skal være ansvarlig for at hovedvernerunder gjennomføres minimum hver 14. dag. Hver enkelt entreprenør skal gjennomføre ukentlige vernerunder innenfor sin kontrakt.

Representanter for byggeplassledelsen, linjeledelsen, HMS ansvarlige samt verneombud skal delta på vernerundene. Alle vernerunder skal rapporteres skriftlig og følges opp.

Byggherrens representanter kan ved behov utføre egne HMS inspeksjoner på byggeplassen og delta på byggeplassens ordinære vernerunder.

Byggherren skal sørge for at HMS er et fast punkt på alle byggemøter.

7 KRAV TIL HMS RAPPORTERING

7.1 Månedlig HMS rapportering

For oppdrag med en viss varighet skal leverandøren skal leverandøren utarbeide månedlige HMS rapporter som en del av den regulære månedlige rapportering til byggherren. Rapportene skal inkludere samtlige underleverandører. Den regulære månedsrapporten har status-dag siste søndag i hver måned og skal sendes byggherren innen 5 arbeidsdager etter status-dag.

Skjema i vedlegg E skal brukes for rapportering av HMS fra byggeplassen.

Alle entreprenører skal føre statistikk over skader, fravær og sykefravær. Rapporter skal fremlegges for hver måned for byggherren.

Leverandøren skal føre oversikt over og rapportere månedlig hvem som har gjennomført obligatorisk HMS opplæring, ref. kapittel 4.

7.2 Rapportering og behandling av uønskede hendelser

Leverandøren skal ha dokumentert og iverksatt et system for håndtering av uønskede hendelser som kan forekomme (varsling, rapportering, registrering, undersøkelse og oppfølging) under produksjon. Uønskede hendelser skal granskes og tiltak iverksettes for å hindre gjentakelse av hendelsene.

Alle alvorlige ulykker, f.eks. ulykker som resulterer i dødsfall eller alvorlig personskade, skal umiddelbart rapporteres til myndighetene i henhold til gjeldende regler samt til byggherren. Andre uønskede hendelser som branner, eksplosjoner og miljøutslipp meldes til byggherren senest innen en arbeidsdag etter at hendelsen inntraff. Melding kan gis på skjema i vedlegg F.

Byggherren skal kunne delta med observatører ved leverandørens granskning etter alvorlige ulykker.

8 VEDLEGG A: HMS- LEVERANSER FRA LEVERANDØREN

Dokumenter

HMS- Leveranser fra leverandøren

Fase	Ytelse	Tilbud	Oppstart	Anbud ut	Utførelse	Leverert
U T F Ø R E L S E	Utfylt HMS-erklæring	X				
	Forslag kandidat KG		X			
	SHA plan for byggefasen		X			
	Avfallsplan		X			
	Plan for rent bygg		X			
	Risiko og sårbarhetsanalyser (ROS) ved behov					X
	Dokumentasjon opplæring av verneombud		X			
	Månedlig oppdatering HMS- opplæring					X
	Etablering av stoffkartotek med HMS-datablader					X
	Dokumentasjon sertifikater for utstyr		X			
Månedlig HMS rapport					X	
Oppdatering HMS- plan					X	
A V S L U T N I N G	Utfylt miljøregnskap i henhold til vedlegg G				X	

9 VEDLEGG B: HMS ERKLÆRING

Egenerklæring om helse, miljø og sikkerhet

Denne bekreftelsen gjelder:

Firma

Adresse

Postnr./-sted

Land*

Det bekreftes med dette at denne virksomheten arbeider systematisk for å oppfylle kravene i helse-, miljø- og sikkerhetslovgivningen og ved det tilfredsstillende kravene i forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheten (Internkontrollforskriften).

Det bekreftes at virksomheten er lovlig organisert i henhold til gjeldende skatte- og arbeidsmiljøregelverk når det gjelder ansattes faglige og sosiale rettigheter.

Det aksepteres at oppdragsgiver etter anmodning vil bli gitt rett til gjennomgåelse og verifikasjon av virksomhetens system for ivaretagelse av helse, miljø og sikkerhet.

Daglig leder

Dato:

(sign.)

Det bekreftes med dette at det er iverksatt systematiske tiltak for å oppfylle ovennevnte krav i helse-, miljø- og sikkerhetslovgivningen.

Representant for de ansatte

Dato:

(sign.)

For utenlandske oppdragstakere gjelder følgende:

Det bekreftes med dette at det ved utarbeidelse av tilbudet er tatt hensyn til helse-, miljø- og sikkerhetslovgivningen som følger av forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (Internkontrollforskriften).

Det aksepteres at oppdragsgiver etter anmodning vil bli gitt rett til gjennomgåelse og verifikasjon av virksomhetens system for ivaretagelse av helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid.

Forpliktende underskrift

Daglig leder

Dato:

(sign.)

10 VEDLEGG C: KONTRAKT FOR HMS KOORDINATOR

AVTALEDOKUMENT MED FULLMAKT

og

YTELSESBESKRIVELSE/INSTRUKS

for

HMS – koordinator for gjennomføringsfasen (KG)

Dette er en avtale med fullmakt mellom prosjektleder/delprosjektleder (PL) og koordinator i gjennomføringsfasen (KG) i henhold til "Forskriften om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- og anleggsplasser" (Byggherreforskriften).

Prosjekt/Prosjektomfang:

Som beskrevet i konkurransegrunnlag Del I og III.

Avtalen er inngått mellom

Prosjektleder/delprosjektleder (PL) i Forsvarsbygg:

Adresse:

Postnr. og poststed:

Foretaksnummer: 975 950 662

og

Koordinator (KG):

Ansatt i firma:

Adresse:

Postnr. og poststed:

Foretaksnr.:

KG's kontaktperson i Forsvarsbygg, er:

PL's stedfortreder er:

KG's stedfortreder er:

FORMÅL

Formålet med denne avtale er å la KG utføre de oppgaver Byggherreforskriften stiller til Forsvarsbygg som byggherre, og formaliser den fullmakt koordinatoren blir gitt.

FULLMAKT

KG skal være Forsvarsbygg sin representant og ivareta dennes interesser i prosjektet. Fullmakten innebærer rett til å gjøre beslutninger om endringer som er nødvendig for å etterleve byggherreforskriften. Om nødvendig endre fremdriften i prosjektet, eller stanse det i påvente av tiltak som er nødvendig for å ivareta sikkerheten i prosjektet. Sagt med andre ord; uansett hvilken rolle KG ellers innehar så er vedkommende byggherrens representant i HMS saker.

YTELSESBESKRIVELSE/INSTRUKS

Utgangspunktet for KG'ytelser er byggherreforskriftens §§ 8, 12 og 13.

I tillegg til det som er spesifisert der, skal følgende ytelser inngå:

- Fokus på og tett oppfølging av de områder som iht dette prosjektets risikovurdering og spesifikke SHA plan fra prosjekteringsfasen har listet opp.

- KG skal påse at prosjektets SHA plan utarbeides som beskrevet i Konkurransesgrunnlag Del III.
- KG utarbeider selv sine kontrollplaner for sin funksjon.
- KG skal sørge for at det blir samlet dokumentasjon om de forhold som har betydning for sikkerhet og helse ved fremtidige arbeider. (Selve utarbeidelsen av dokumentasjonen skal være tatt med i kontrakts- dokumenter del III).
- KG skal bistå ved sluttevaluering ved prosjektets avslutning.

Samordning iht Arbeidsmiljølovens § 2.2:

For dette arbeidet/prosjektet vil hovedentreprenør bli utpekt til hovedbedrift.
(Jfr kontraktsdok. Del II/III)

KG må påse at hovedbedrift utfører koordinering med verneombud i vedkommende militært område hvor dette er aktuelt.

ØKONOMI

Godtgjørelse for ytelsene som KG

Honoraret for tjenestene som KG er medtatt som prisbærende post i konkurransesgrunnlag, del III B3 postbeskrivelse.

AVVIK

Avvik fra prosjektets HMS-plan skal uten opphold rapporteres til overordnet/oppdragsgiver (personen som er navngitt som KG`s kontaktperson).

VEDLEGG

For denne avtalen gjelder også følgende vedlagte dokumenter:
- HMS-plan og/eller risikovurderinger fra tidligere faser.

UNDERSKRIFTER

Dato

Sted

Dato

Sted

Underskrift PL

Underskrift KG

11 VEDLEGG D: HMS- PLAN FOR BYGGEFASEN

Pkt.	Innhold	Bemerkninger
1.	Byggeplassens organisasjon, ansvar og oppgavefordeling.	Byggeplassens organisasjonsplan, fullmaktsmatrise, stilling/funksjons oversikt/beskrivelse, hovedbedrift.
2.	Stedsbeskrivelse	Beskrivelse med en oversikt over riggområdet, nærliggende virksomheter, institusjoner, skoler, barnehager, trafikk, osv.
3.	Opplæringsrutiner	Krav til opplæring før adgang til byggeplass, utarbeide/fordele personlig HMS håndbok for byggeplassen
4.	Informasjonsrutiner	Informasjonstavle, møter, informasjon til ansatte og verneombud, informasjon til naboer etc
5.	Tidsplan	Tidsplan som i detalj angir når og hvor de forskjellige arbeidene skal utføres, og hvor mye tid som er avsatt til de enkelte arbeider. Tidsplanen skal revideres før entrepriseoppstart mht. fasing av arbeid som kan være til hinder eller fare for hverandre dersom det fremkommer forhold som tilsier en endret fremdrift. Tidspunkt for gjennomføring av Sikker-Jobb-Analyser skal legges inn som milepæler på tidsplanen.
6.	Identifisere særlig farlige arbeider	Beskrivelse av særlig farlig arbeider og hvordan det skal utføres (Sikker-Jobb-Analyse).
7.	Rutiner for bruk av risikoanalyser/vurderinger	Generell rutine for Sikker-Jobb-Analyse (prosjektrelatert).
8.	Verne- og sikringstiltak	Beskrive antatte verne- og sikringstiltak for det spesifikke prosjekt, og omfang av disse.
9.	Maskiner og arbeidsutstyr	Teknisk stand, vedlikehold, sertifikater mv.
10.	Helse- og miljøfarlige stoffer i produksjonen	Utarbeidelse av stoffkartotek med HMS datablader, spesielle forhåndsregler.
11.	Rutiner for bruk av verneutstyr	Implementeres i personlig HMS-håndbok.
12.	Førstehjelpsutstyr	Oversikt over tilgjengelig førstehjelpsutstyr på byggeplassen.
13.	Arbeid i høyden	Rutiner, krav til opplæring og kontroll.
14.	Rutiner for rigging	Adkomstkontroll og inngjerding, forlegning, spise- og vaskerom, kontorer, tekniske innretninger,

		stillaser, verksted, lager, arbeidsstasjoner m.m.
15.	Spesielle krav til støv, støy, rystelser og transportbegrensninger mm.	
16.	Arbeidstidsordninger	
17.	Vernerundeplan	
18.	Rapporteringsrutiner	
19.	Rutiner for avviksbehandling	
20.	Bemanningsliste	Bemanningsliste for byggeplassen utarbeides og oppdateres jevnlig.

Vedlegg til SHA planen for byggefasen:

- Avfallsplan. Krav til avfallshåndtering skal spesifiseres (avfallsminimering, gjenvinning, kildesortering). Ved behov, miljøsanering.
- Plan for rent bygg. Krav om systematisk rydding og renhold, tetting av bygningsdeler, bygging og bruk av produksjonsrom, luftrensing, støvsuging, filter og avsug på maskiner samt forbud om kosting og røyking på byggeplassen skal spesifiseres.
- Beredskapsplan med sikkerhetskart som viser rømningsveier, samlingssted, brannslukningsutstyr og førstehjelpsmateriell.

Punkt som ikke er aktuell for det spesifikke prosjekt skal være med i oversikten samt begrunnelse for hvorfor punktet ikke er aktuelt.

12 VEDLEGG E: MÅNEDSRAPPORT FOR HMS PÅ BYGGEPLASSEN

INTERNKONTROLL

 Helse - Miljø - Sikkerhet
(HMS)

MÅNEDLIG HMS - SAMLERAPPORT

Prosjekt: Nr:	Bedrift:	Måned/år:
------------------	----------	-----------

Mannskap/Timeforbruk					Bruk av overtid		
Antall	Mannskap	Timer i perioden	Timer i år	Timer fra byggestart	Timer i perioden	Timer i år	Timer fra byggestart
H.Entr. ansatte							
U.Entr. ansatte							
Totalt							

Skadekategori

		A			B			C		
		Antall	I per	Akk	Antall	I per	Akk	Antall	I per	Akk
1	Person	Førstehjelpsskade			Skade m/fravær til og med 3 dg.			Skade m/fravær 4 dg. eller mer		
2	Miljø	Ubetydelig miljøskade			Middels miljøskade			Stor miljøskade		
3	Materiell	Materiell skade til kr 10.000			Materiell skade kr. 10.000 - 100.000			Materiell skade over kr. 100.000		

Melding om personskader og materielle skader oversendes omgående på egne skjema.

Nestenulykker

1: Person	2: Arbeidsmiljø	3: Materiell			
Antall i per.	Akk	Antall i per.	Akk	Antall i per.	Akk

Sykefravær relatert til arbeid eller arbeidsmiljø

Tilfeller	I perioden	Akkumulert	Fraværsdager	
Inntil 3 dager			I perioden	Akkumulert
4 dg.--inntil 2 uker				
2 uker eller mer				

Samlet sykefravær

Antall dager	
I perioden	Akkumulert

Skadehyppighet i per. H=	I år H=	Akkumulert siden start H=
Sykefravær i per. %	Akk. %	Totalt fravær i per. %
		Akk. %

Vernerunder gjennomført i perioden, dato:

--	--	--	--

HMS-møter gjennomført i perioden, dato:

--	--	--	--

«Farlig arbeid» stanset i perioden	Antall	
«Sikker jobb analyser» gjennomført i perioden	Antall	
Registrerte brudd på HMS-bestemmelser, lover eller forskrifter i perioden?		
Har tilsynsmyndighet vært på plassen i perioden?		Pålegg:

Sted/dato

Entrepr. anleggsleder/verneleder

13 VEDLEGG F: SKJEMA FOR MELDING OM UØNSKEDE HENDELSER

RAPPORTERING AV UØNSKET HENDELSE OG FARLIGE FORHOLD	
1. TYPE HENDELSE (kryss av) ☐ Arbeidsulykke med personskade som krever tilsyn av lege / medisinsk behandling. ☐ Ubetydelig personskade, behandles med førstehjelp (plaster, øyeskyllevann, etc.) på byggeplass. ☐ Hendelse med potensiell skade på ytre miljø. ☐ Skade på materiell eller utstyr ☐ Nestenulykke, som kunne ha ført til skade på person, ytre miljø eller materiell ☐ Farlige forhold (brudd på sikkerhetsbestemmelser)	
2. ANSVARLIG ENTREPRENØR, STED OG TIDSPUNKT FOR HENDELSEN ENTREPRENØR : KONTRAKTS.NR. :..... STEDSANGIVELSE : TIDSPUNKT: kl. dato: Kontaktperson(er) :	
3. BESKRIVELSE AV HENDELSE 	
4. ÅRSAK TIL HENDELSE (DIREKTE OG INDIREKTE) 	
5. FORSLAG TIL TILTAK (FOR Å HINDRE GJENTAKELSE) 	
6. VARSLING VED ALVORLIGE HENDELSER Følgende er varslet: ☐ Politi ☐ Arbeidstilsynet ☐ Byggherre ☐ Hovedbedrift ☐	

14 VEDLEGG G: MILJØREGNSKAP

Deltema	Data til miljøregnskapet		Resultat prosjekt X	
	Absolutte data	Enhet	Data	Ikke aktuelt
1. Energi	1.1 Bruk av elektrisk energi i byggefasen	kWh		
	1.2 Bruk av fossil energi – til anleggskjøretøy/maskiner og til transport av materialer/ uts tyr etc.	km kjørt / l drivstoff		
3. Miljø- opplæring	3.1 Andel ansatte som har gjennomgått opplæring innen HMS og ytre miljø	%		
11. Utslipp vann/jord	11.1 Lokalteter med påvist grunnforurensning	antall		
	11.2 Forurenset masse behandlet	tonn		
13 Avfall	13.1 Total avfallsmengde	tonn		
	13.2 Papp/papir/plast	tonn		
	13.3 Trevirke	tonn		
	13.4 Byggavfall til gjenvinning	tonn		
	13.6 Isolerglassvinduer levert mottak	antall		
	13.7 Bygg revet	antall		
	13.8 Bygg rehabilitert	antall		
	13.9 Rivningsmasse til deponi	tonn		
14. Miljøuhell	14.1 Miljøuhell/ nestenuhell og konsekvenser (art og antall)	ant /art		

15 VEDLEGG H: AVFALLSPLAN

Avfallsplan for bygge- og rivearbeid for Forsvarsbygg. Må utarbeides og godkjennes før arbeid tar til.				Prosjektnr			
Bygge-/riveplass	Adresse:		Eabl.nr	Inv nr	Gnr.:	Bnr.:	Bruksnr:
Tiltakshaver	Navn:	Adresse:		Postnr.:	Poststed:		Tlf:
Ansvarlig foretak	Navn:	Adresse:		Postnr.:	Poststed:		Tlf:
Beskrivelse av prosjektet:				Beskrivelse av avfallshåndtering, herunder tiltak for avfallsminimering:			
		Sted:	Dato:	Tiltakshavers underskrift:			

Materialer til ombruk			
	Antatt mengde i tonn	Transportør	Mottaker
Teglstein			
Takstein			
Dører			
Vinduer			
Sanitærutstyr			
<ul style="list-style-type: none"> • Vasker • Toaletter • Badekar 			
Innvendige skillevegger			
Rundtømmer			
Trevirke			
Utvendig belegningsstein			

Materialer til gjenvinning/deponi					
Fraksjoner	Behandling	Mengde (tonn)	Transportør	Godkjent mottak	Dokumentasjon
Tyngre bygningsmaterialer					
• Armert betong					
• Tegl					
• Ren betong					
Forurenset tegl/betong					
Forurenset jord					
Asfalt					
Rent trevirke					
Behandlet trevirke (Malt, impregnert o.l.)					
Plast					
Papp og papir					
Metaller					
• Armeringsjern					
• Bly					
• Sink					
• Kobber					
• Elektriske kabler					
• Annet					
Blandet avfall til sentralsortering					
Isolasjon					
Glass					
Gips					
Asbest					
Spesialavfall					
Avfall fra miljøsaneringen					
EE-avfall					
Annet avfall					

16 VEDLEGG I: MILJØSANERINGSPLAN

Miljøsaneringsplan - kartlegging				Prosjektnr		
Skal gjennomføres før alle rehabiliterings og rivingsprosjekter.						
Bygge-/riveplass	Adresse:	Eabl.nr	Inv nr	Gnr.:	Bnr.:	Bruksar:
Tiltakshaver	Navn:	Firma:	Adresse:		Tlf:	
Utførte kartleggingen	Navn:	Firma:	Adresse:		Tlf:	
Tilstede ved kartleggingen	Navn:	Firma:	Adresse:		Tlf:	
Beskrivelse av prosjektet:						
Sted: Dato: Tiltakshavers underskrift:						

Miljøskadelig fraksjon	Mulig plassering	Reg. i bygget		Mengde kg, stk	Håndtering og fjerning	Utført dato
		Ja	Nei			
Asbest	I utvendige vegg- og takplater, som brannskiller, gulvbelegg, vent.kanaler, rørisolasjon. Asbest ble brukt før 1980.				Fjernes av godkjent saneringsfirma. Forsegles i plast og fraktes til godkjent mottak – komm. avfallsplass.	
Bly	I beslag på takgesimser, rundt piper, overgang tak/takrenner. Blyinnfattet glass i entreer, trapperom o.a.				Fjernes og leveres skraphandler	
Elektrobokser	Televerksbokser, antenneforsterkere, el. dørklokker, alarmanlegg, styring til lys-, varme- vent.anlegg, persienner.				Batterier og kvikksølvholdige vippebrytere tas ut og leveres til godkjent mottak for spesialavfall.	
Lysrørarmatur	Over alt i bygg. Armaturer produsert før 1980 kan inneholde kondensator med PCB. Lysstoffrør og				Kondensatorer og lysstoffrør/ metalldamplamper tas ut og leveres godkjent mottak for	

	metall-damplamper er spesialavfall				spesialavfall.	
Elektriske og elektroniske produkter (EE)	TV, radio, dataprodukter, hvitevarer, heisanlegg, klimaanlegg etc.				Demontering, levering til godkjent mottak – leverandør/ kommune	
PCB-holdige kondensatorer	Kan finnes i lysarmaturer, el. motorer (pumper, vaskemaskiner, verkstedmaskiner) og oljefyrkjeler produsert mellom 1960 og 1980.				PCB-holdig kondensator klippes ut og leveres godkjent spesialavfallsmottak.	
Brytere og termometre med kvikksølv	Vippebrytere finnes i eldre varmtvannsberedere (før 1960) oljefyrkjeler, kjøleskap/frysere og elektrobokser. Termometre.				Tas ned, pakkes forsvarlig mot støt, leveres godkjent mottak for spesialavfall.	
Batterier	Blyakkumulatorer brukes til radiosamband, biler, ubåter etc. Ni-Cd batterier finnes i elektrobokser, nødlys o.a.				Slike batterier fjernes og leveres godkjent mottak for spesialavfall.	
Kjølemaskiner kuldemøbler	Finnes i de fleste bygg – inneholder KFK				Leveres godkjent mottak – kommunen. Fastmonterte avtappes på stedet av kuldemontør.	
Impregnering trevirke	Salt-, trykk-, vakuum-, kreosot. Klimautsatte detaljer, kledning, vinduer, terrasser, grunnmursviller.				Leveres separat til kommunalt mottak.	
Isolerglass vinduer	Isolerglass vinduer produsert i perioden 1965-1975 inneholder med stor sannsynlighet PCB i limet.				Hele vinduet tas ut og leveres mottak for spesialavfall. Evt direkte til PCB-sanering. Se forøvrig egen avtale.	
Murpuss og lignende	I perioden 1960-72 ble det benyttet PCB-holdig mørtel og betongtilsats (Borvibet) i avretting, grunning osv i våtrom kjellere og lignende innendørs og til grunning, slitelag og puss utendørs				Ta prøver av murpuss/betong. Dersom mengde PCB er mer enn 50 mg/kg er massen spesialavfall.	
Fugemasse, lim	PCB-holdig fugemasse ble brukt i perioden 1956-73, spesielt i polysulfidbaserte fugemasser, for å tette mellom ulike materialer eller bygningsdeler.				Prøvetaking/analyse. Dersom over 50 mg PCB/kg, regnes massen som spesialavfall. Den fjernes sammen med nærtliggende materiale og leveres godkjent spesialavfallsmottak.	
Hensatt spesialavfall	Maling, lakk, plantevernmidler, olje, batterier etc som finnes i kjeller, uthus o.a.				Dersom det ikke kan brukes annet sted, må det samles og leveres til godkjent mottak for spesialavfall.	
Fyringsanlegg	Omfatter oljetank inne eller ute. Styringsenheten kan inneholde PCB-holdig				<u>Oljetank tømmes/rengjøres av godkjent firma.</u> Oljen brukes eller leveres	

	kondensator og termostat med kvikksølv.				godkjent spesialavfallsmottak. PCB-kondensator og kvikksølvter-mostat likeså.	
Halonanlegg	Brannsløkkingsanlegg for dataanlegg, kontrollrom, el. installasjoner. Halonanlegg skal være tatt ut av bruk innen 31.12.1999.				<u>Anlegget må avtappes av godkjent virksomhet.</u> Håndslukkere leveres godkjent mottak.	
Røykvarslere	Alle bygg har varslingssystem for brann, kan være skjult. Inneholder lavradioaktive stoffer.				Regnes som EE-avfall (elektrisk/elektronisk avfall). Demonteres og leveres leverandør eller kommune.	